

SLAVONSKI DIJALEKT U UDŽBENICIMA HRVATSKOGA JEZIKA I KNJIŽEVNOSTI

Bernardina Petrović
Filozofski fakultet
Zagreb

Ivana Brač
Filozofski fakultet
Zagreb

SAŽETAK: Odnosu se hrvatskoga standardnoga jezika i hrvatskih dijalekata u okviru osnovnoškolske i srednjoškolske nastave hrvatskoga jezika i književnosti mora pristupati odmjereno i promišljeno. Izvornom je hrvatskom govorniku važno ne samo ovladati normama hrvatskoga standardnog jezika nego i sustavno njegovati zavičajni idiom. U radu se raspravlja o statusu slavonskoga dijalekta – najarhaičnijeg hrvatskog štokavskog sustava – u osnovnoškolskim i srednjoškolskim udžbenicima hrvatskoga jezika i književnosti i autorskim postupcima u obradbi nastavnoga materijala.

Ključne riječi: slavonski dijalekt, udžbenik hrvatskoga jezika i književnosti, zavičajni idiom, standardni jezik

1.

Slavonski je dijalekt najarhaičniji štokavski dijalekt i njime govore isključivo Hrvati. Njegovi su govori još od srednjega vijeka rasprostranjeni na krajnjem sjeveroistoku hrvatskoga jezika, što znači da se nalaze na sjeverozapadu štokavskoga narječja srednjojužnoslavenskoga dijalekta i da imaju značajke rubnosti, značajke koje slavonski dijalekt (kao i druge zapadne štokavce) povezuju s čakavcima i kajkavcima (usp.

Lisac 2003: 5). Sam naziv „slavonski”¹ zapravo nije posvema prikladan naziv za staroštokavske govore koji su tim nazivom pokriveni, jer se tim dijalektom ne govori u cijeloj Slavoniji. Stari su se slavonski govori uspjeli održati uglavnom u sjevernom i južnom dijelu Slavonije, odnosno u podravskom i posavskom dijelu, dok su u središnjem i zapadnom dijelu uglavnom prevladali ijekavski govori. Govori se slavonskoga dijalekta mogu čuti i izvan granica Republike Hrvatske – u sjeveroistočnoj Bosni (bosanskoj Posavini), gdje su osobito dobro očuvani oko Orašja, zatim u zapadnobačkome Podunavlju i na mađarskoj strani uz Dravu.

Na prostoru današnje Slavonije u povijesnim su se mijenama događale i velike mijene stanovništva i sa svakom se mijenom pučanstva odigravala i mijena dijalekatske slike. Već od vremena turske najezde i vladavine te su promjene bile velike i raznolike. Političke, ekonomske i socijalne neprilike natjerale su pučanstvo drugih prostora na selidbu u Slavoniju. Govorna raznovrsnost i isprepletenost različitih jezičnih značajki u znatnoj su mjeri posljedak i izvanjezičnih prilika. Slavonski dijalekt nije svugdje jednak, dijeli se na skupine mjesnih govora koje se razlikuju i prozodijski i fonološki i morfološki i leksički. Već je Ivšić (1913: 130) uočio da slavonskome dijalektu nije lako odrediti mjesto u štokavskome narječju. Naime slavonski je dijalekt sa svojim trima poddijalektima – posavskim, podravskim i baranjsko-bačkim² – izrazito neujednačen čak i u najbitnijim značajkama. Gotovo sve mjesne govorne sustave slavonskoga dijalekta karakterizira stara akcentuacija, neijekavski izgovor jata, čuvanje starih morfoloških oblika, šćakavizam, posebnost tvorbe riječi i specifične leksičke osobitosti.

Govorima se slavonskoga dijalekta danas uglavnom služi starija populacija, dok mlađa pretežito rabi novoštokavske idiome, ponajprije zbog snažnoga utjecaja sredstava javnoga priopćavanja, obrazovnoga sustava,

¹ U dijalektološkoj se literaturi rabe različiti nazivi za slavonski dijalekt: *severnoekavski stariji govor*, *mješoviti jekavsko-ikavski govor*, *šćakavski govori*, *ekavski slavonski govori*, *posavski ikavski dijalekt*, *šokački govori*. Najrašireniji termin *slavonski dijalekt* možda nije posvema precizan, ali je u usporedbi s drugim terminima ipak najprihvatljivijim.

² Ivšić (1913) je slavonski dijalekt („posavski govor”) razdijelio u tri skupine govora: 1. ikavsku, 2. ikavskojekavsku ili poluikavsku i 3. ekavsku. Istim su kriterijem slavonski dijalekt razmatrali i Finka–Šojat (1975). Proučivši „sve govore zapadne, sjeverne i istočne Slavonije te južne Baranje” Sekereš (1967) je razdijelio slavonski dijalekt u tri poddijalekta posavski, podravski i južnobaranjski. Posavskomu poddijalektu pripadaju zapadnopolosavska skupina govora (stupničko-kapelski govori i požeško-kutjevački govori), srednjoposavski govor i istočno posavska skupina govora (vrbanjsko-otočki govor i mikanovačko-cernski govor). Podravski poddijalekt obuhvaća zapadnopolosavska skupinu govora (čađavičko-sopjanski govor i uranovačko-rušanski govor) i istočnopolosavski govor, a baranjski poddijalekt podravski i podunavski govor.

ali i velikoga broja doseljenika kojima su novoštokavski idiomi materinski-ma. Da bi se spriječilo izumiranje slavonskih staroštokavskih idioma koji su očuvanošću arhaičnih osobitosti posebice zanimljivi dijalektolozima i slavistima, mora im se dati dostojan prostor u sredstvima javnoga priopćavanja i osobiti obzir u obrazovnom sustavu. Hrvatski se štokavski idiomi prilično zanemaruju kao narječna posebnost jer je još uvijek nekako slabo prisviješteno da i štokavci moraju učiti standardni jezik kao i kajkavci i čakavci. Cilj je ovoga rada bio istražiti status slavonskoga dijalekta u udžbenicima hrvatskoga jezika i književnosti koje je za zadnje tri školske godine odobrilo Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. Rezultati su istraživanja odrazom stanja nad kojim se valja zamisliti.

2.

Iako je jezično obrazovanje isključivo usmjereno učenju standardnoga jezika, i nestandardne idiome, ponajprije dijalekte, valja uključiti u odgojni i obrazovni proces. Hrvatska je tronarječnost unikatnom među slavenskim jezicima i kao takvu treba je sustavno i brižljivo njegovati. Stoga se odnosu hrvatskoga standardnoga jezika i hrvatskih dijalekata u okviru osnovnoškolske i srednjoškolske nastave hrvatskoga jezika i književnosti mora pristupati odmjereno i promišljeno. Među zadaćama se nastavnoga područja *hrvatski jezik u Hrvatskom nacionalnom obrazovnom standardu* (HNOS) spominje „osvješćivanje razlika između standardnoga jezika i zavičajnih idioma” te „postupno usvajanje hrvatskoga jezičnog standarda.” Ta se zadaća „konkretizira” u četvrtom razredu osnovne škole u jezičnoj temi *Književni jezik i zavičajni govor* kada se od učenika očekuju sljedeća postignuća: „razlikovati književni jezik od zavičajnoga govora; odrediti svoj zavičajni govor u odnosu na jedno od tri narječja hrvatskoga jezika; usmeno i pisano komunicirati na svome zavičajnome govoru” (HNOS, str. 33). Zadnje je postignuće nedvojbeno vrlo važno, ali djeluje pomalo utopistički i pitanje je kako se uistinu provodi u praksi. U šestom razredu jedna je tema iz književnosti posvećena dijalektnom pjesništvu, a kao obrazovna postignuća navodi se: „prepoznati suodnos zavičajnoga govora (narječja i dijalekta) i zavičajnih tema i motiva; uočiti ritmičnost u pjesmama na narječjima” (HNOS, str. 41). Za isti se razred među izborne sadržaje predlaže „Izražajno čitanje dijalektnih tekstova (zavičajni idiom)” (HNOS, str. 41) te „Crtice o životu u školi, obitelji i zavičaju”. U sedmom razredu obrada je zavičajne temati-

ke svedena na izborne sadržaje „Prijevod dijalektnih tekstova” i „Zavičajne legende” (HNOS, str. 46). U osmom razredu obrađuje se jezična tema „Zavičajni govor i narječje prema književnome jeziku s obrazovnim postignućima: „razlikovati zavičajni govor i narječje od književnog jezika; razumjeti odnos i ulogu zavičajnoga govora i narječja prema hrvatskome književnome jeziku; zamjenjivati riječi, izraze i rečenice zavičajnoga govora hrvatskim književnim jezikom i obratno.

Da je izvornim govornicima hrvatskoga jezika uistinu stalo do njegovanja zavičajnih idioma u nastavi hrvatskoga jezika i književnosti, jamačno se, među ostalim, dade iščitati i iz sve popularnijih forumskih rasprava na hrvatskim internetskim stranicama. Izvorni su govornici s pravom zabrinuti stanjem učenja i poučavanja dijalekata u hrvatskim školama. Tako se na internetskoj stranici <http://www.forum.hr> – u okviru teme *Dijalekt u školama* ne samo ozbiljno i konstruktivno raspravljalo o pristupu zavičajnoj tematici u hrvatskim školskim programima već se i zabrinuto zaključilo da „postoji, nažalost nedovoljno razvijen, koncept zavičajne nastave, u sklopu koje bi se njegovao lokalni dijalekt i ostale specifičnosti tradicijske kulture i književnosti.” (<http://www.forum.hr/showthread.php?p=6375745>, 3. studenoga 2006.). Sudionici rasprave iz različitih su dijelova Hrvatske i uglavnom se slažu da bi se zavičajnoj tematici trebalo pokloniti više pozornosti. Među različitim se prijedlozima o načinu izvedbe zavičajne nastave u hrvatskim školama svojom konkretnošću ističe prijedlog čiji je autor štokavac ikavac: „s obzirom na to koliko vremena u školi posvećujemo nekin drugim stvarima, moglo bi se organizirati 2 ure tjedno za one koji žele. ili recimo posvetiti 2 sata misečno za vrijeme normalnog hrvatskog.” (<http://www.forum.hr/showthread.php?p=6375745>, 3. studenoga 2006.). Prijedlog se dakako nikako ne poklapa sa sadašnjim stanjem i programskom koncepcijom u hrvatskim školama, a da je u nastavi hrvatskoga jezika i književnosti štokavština, a osobito staroškavština, kao dijalekatna sastavnica hrvatskoga jezika u daleko nepovoljnijem položaju od čakavštine i kajkavštine, pokazalo je istraživanje statusa slavonskoga dijalekata u udžbenicima hrvatskoga jezika i književnosti.

3.

Za potrebe je istraživanja pregledano dvadesetak udžbenika iz triju *Kataloga odobrenih udžbenika* odobrenih za zadnje tri školske godine odnosno iz popisa naslova odobrenih udžbenika, dopunskih nastavnih

sredstava i neobveznih školskih materijala za uporabu u osnovnoj školi, gimnazijama i srednjim strukovnim školama u školskim godinama 2006./2007., 2007./2008. i 2008./2009. koje je utvrdilo Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske. Analizirano je šesnaest čitanaka i osam udžbenika iz jezika, izražavanja i stvaranja za više razrede osnovne škole i šest gimnazijskih udžbenika. Iako istraživanje nije obuhvatilo sve udžbenike iz triju kataloga, analiza je ciljanoga odabira udžbenika definirala stanje nad kojim se uistinu valja zabrinuti. U analizi se namjerno izostavljaju imena autora i nazivi udžbenika, jer cilj nije „prozivati“ autore nego ih potaknuti da razmisle o drukčijem pristupu slavonskomu dijalektu.

Već i samo prelistavanje osnovnoškolskih udžbenika hrvatskoga jezika i književnosti može prosječnoga čitatelja dovesti u zabludu da su udžbenici puni tekstova slavonskih pisaca. Pri određivanju pojma *slavonski pisac* valja uzeti u obzir da niti su svi pisci koji su rođeni u Slavoniji slavonski pisci, niti se svi slavonski pisci izražavaju govorima slavonskoga dijalekta. Pisci rođeni u Slavoniji, čijim su književnim djelima pristojno popunjene hrvatske čitanke, mogu se ugrubo razdijeliti na one čiji je materinski, zavičajni idiom staroštokavski i na one čiji je materinski idiom novoštokavski. Od starijih hrvatskih pisaca iz prve standardizacijske faze hrvatskoga jezika u gimnazijskim su udžbenicima zastupljeni Kanižlić, Katančić i Relković. Od pisaca 19. stoljeća zastupljen je Josip Kozarac, a iz prvog desetljeća 20. stoljeća Ivan Kozarac. U udžbenicima su hrvatskoga jezika najviše zastupljeni suvremeni pisci rođeni u Slavoniji, a autori su čitanaka uglavnom odabirali njihove prozne i pjesničke tekstove vezane uz slavonsku tematiku. Među tim je piscima potrebno razlikovati pisce koji pišu standardnim jezikom u koji unose znatan broj elemenata iz svojeg zavičajnoga idioma (poput Jagode Truhelka, Slavka Mađera, Miroslava Slavka Mađera, Zlate Kolarić-Kišur) i pisce koji pišu standardnim jezikom u kojih je unos dijalekatnih elemenata zanemariv, nevažan ili odsutan, a uvršteni su zbog ljubavne, socijalne, odgojne ili neke druge tematike (Dragutin Tadijanović, Dobriša Cesarić, Vladimir Kovačić, Grigor Vitez, Matko Peić, Miro Gavran, Zlatko Krilić, Branko Hribar, Tito Bilopavlović, Pavao Pavličić, Josip Ivanković, Siniša Glavašević). Iznimno je oskudan odabir djela koja upoznaju čitatelja slavonskim običajima, govorima i drugim osobitostima. Nažalost potraga za piscima koji pišu slavonskim dijalektom i koji su zastupljeni u udžbenicima hrvatskoga jezika i književnosti nije urodila plodom.

Budući da je u programsku koncepciju nastave hrvatskoga jezika i književnosti uključeno i pučko stvaralaštvo, od bogatoga je usmenoga lirskoga opusa na slavonskoj staroštokavštini u pregledanim udžbenicima tek jedan bečarac zapisan na staromikanovačkom govoru, jedna lirski žetelačka pjesma iz Babine Grede (*Margeta je žito žela*) zabilježena u ijekaviziranoj inačici i jedna lirski pjesma iz Komletinaca (*Pala rosa oko Segedina*).

Jedna je od važnih programskih zadaća nastave hrvatskoga jezika i književnosti uočavanje distinkcije između hrvatskoga standardnoga jezika i hrvatskih narječja. U upoznavanju učenika s hrvatskim narječjima autori udžbenika ne odabiru uvijek prikladne potvrde za određene tvrdnje i postavke. Tako se u jednom osnovnoškolskom udžbeniku za peti razred učenicima nastoje približiti hrvatska narječja: „Kaj je to? To je zdela”, pripisuje kajkavac Veselko iz Varaždina. „Ča je to? To je terina ili zdila”, replicira čakavka Vedrana iz Splita. „Što je to? To je činija ili zdjela”, završava Vesna iz Mostara. U najmanju je ruku neobično da je od svih štokavskih govora kao model hrvatske štokavštine odabran mostarski jekavski govor.

Ni gimnazijski udžbenici ne pružaju previše prostora slavonskim temama. Međutim kako su sadržaji nastavnih područja obvezni i izborni, zavičajna bi se književnost, u skladu s koncepcijom nastave hrvatskoga jezika i književnosti trebala raditi i kao obvezni i kao izborni sadržaj. Zastupljenost zavičajne tematike u nastavi književnosti prepuštena je osobnom odabiru nastavnika, što je s jedne strane dobro, jer agilni nastavnik može izvrsno iskoristiti zavičajni materijal u nastavi, a s druge strane loše, ako je nastavnik nezainteresiran za bilo kakav rad izvan obvezne nastave. Primjerice, u prvom se razredu gimnazije u obradbi pojedinih književnih vrsta vrlo vješto mogu iskoristiti književna djela zavičajnih pisaca, pa tako i pisaca iz Slavonije, a u četvrtom razredu zasigurno su zahvalni izvori iz kojih se mogu iscrpljivati primjeri za tvorbu riječi i osobito za leksikologiju, kada se obrađuje područni leksik – lokalizmi, regionalizmi i dijalektizmi.

4.

Ako je udžbenik osnovno nastavno sredstvo koje se koristi u poučavanju i koje izlaže gradivo utvrđeno nastavnim planom i programom, a on to nedvojbeno jest, onda mora iznositi točne i provjerene podatke

napisane metajezikom primjerenim korisniku. Analizirajući slavonski dijalekt u udžbenicima, stječe se dojam da nekolicina autora udžbenika površno, pristrano pa i nehajno pristupa slavonskom staroštokavskom leksičkom blagu, da nepotpuno i/ili neprihvatljivo definira određene pojmove vezane uz slavonski tradicijski život i da su mjestimice u potpunom neskladu s pedagoškim postupcima. Ti se problematični autorski postupci mogu prikazati nekolicinom pomno probranih primjera.

Uz odabrane se tekstove u udžbenicima nerijetko bilježe nepoznate ili manje poznate riječi. Te leksikografske marginalije autori naslovljuju različito, primjerice „Rječnik”, „Manje poznate riječi”, „Tumač” ili ih ne naslovljuju nego smještaju ili na margine u visini riječi koju objašnjavaju ili u bilješkama ispod teksta. Autori se udžbenika služe subjektivnom metodom i uglavnom tumače riječi koje se njima osobno čine nepoznatima ili manje poznatima. Takav se postupak nikako ne može opravdati, jer udžbenici se pišu zbog učenika, dakle korisnika, a ne zbog autorâ. Ne čudi onda što je neprimjerenim metajezičnim sredstvima protumačeno niz pojmova iz slavonskoga tradicijskoga života koji uistinu nisu i ne mogu biti poznati učenicima iz različitih krajeva Hrvatske. Primjerice, uz u udžbenicima vrlo zastupljenu Cesarićevu pjesmu *Slavonija* u jednoj je čitanci riječ *đerma* učeniku protumačena neprozirnom definicijom: 'stup s motkom kojoj je na jednoj strani uteg, a na drugoj kabao za izvlačenje vode iz bunara'. Većina učenika ne zna što znači *đerma* (*đeram*), a navedeno mu tumačenje sigurno ne može pomoći.

Semantički se opis regionalizama i lokalizama obično očituje na udžbeničkim marginalijama, a iz njih se dade iščitati pet najčešćih autorskih propusta.

Prvo, autori ne razlučuju standardnojezičnice i dijalektizme (podsjetimo: jedna je od važnijih zadaća nastavnoga područja *hrvatski jezik* „osvješćivanje razlika između standardnoga jezika i zavičajnih idioma”) pa se na istoj značenjskoj razini tumače *pohod* i *đerma* ili *kučma* i *pessimist*.

Drugo, izrazi se slavonskih mjesnih govora nerijetko tumače standardnojezičnom istovrijednicom ili kraćim opisom u kojih se mjestimice pronađu slabosti i propusti autorskoga opisa. Primjerice, iz tumačenja riječi *keder* 'sitna riječna riba, mamac za velike' ne razabiremo komu je ta vrsta ribe mamac – drugim ribama ili drugim životinjskim vrstama, jer je tumačenje gramatički nesročno – nedostaje riječ *ribe* (treba stajati: 'mamac za velike ribe') da bi opis 'sitna riječna riba, mamac za velike

ribe' bio gramatički i komunikacijski korektan. I pretjerano pojednostavljivanje tumačenja nije dobar postupak, jer može dovesti do lapidarnosti ili do izjednačavanja hiponima i hiperonima, što se lijepo vidi na primjeru imenice *dućan*. Uz napomenu da se radi o turcizmu u jednom je udžbeniku protumačena kao 'trgovina'.

Treće, autori potpuno krivo i netočno objašnjavaju pojedine pojmove pa tako iz leksikografskih marginalija doznajemo da je *bećar* – neženja i da su *Šokci* 'naziv za srijemske Hrvate'. Komentar je tih površnosti i netočnosti posvema suvišnim.

Četvrto, autori udžbenika ne drže nepoznatima riječi koje su učenicima jamačno manje poznate ili potpuno nepoznate, kao što su turcizmi *jarak*, *sokak* i *taraba* ili hungarizami *čorda* i *čordaš* ili leksemi *lunta* (tko bi pomislio da je to vrsta puške), *sanice*, *oplećak* pa i *gica*. Posebna je priča *stân*, riječ koja se u udžbenicima pojavljuje u tekstovima Josipa Kozarca. Za neke je autore udžbenika *stan* 'kuća, nastamba' ili 'koliba uz šumu izvan sela u kojoj se povremeno boravi', a pojedinim autorima jednostavno nije zanimljiva za tumačenje pa uz taj leksem nisu napisali nikakvo objašnjenje. A trebali su, jer će većina učenika, posebice onih iz urbanih sredina, *stan* protumačiti kao 'etažirani dio zgrade u kojoj žive'.

Peto, autori udžbenika ne samo što različito tumače isti pojam već za isti pojam donose različita značenja kao kod riječi *kućma* koja se, kao i *stan*, pojavljuje u tekstovima Josipa Kozarca. No za osnovnoškolce *kućma* je 'vrsta šubare', a za gimnazijalce 'kosa'.

Ozbiljan se prigovor autorima udžbenika može uputiti i u pogledu tumačenja pojedinih jezikoslovnih pojmova. Tako se primjerice u jednom udžbeniku uz tekst *Moj djed* Josipa Kozarca od učenika traži da u tekstu pronađu arhaizme i lokalizme: „Pišući o svome djedu Kozarac u svoj tekst unosi riječi i izraze rodnoga kraja. Često su to zastarjele riječi (zastarjelice – arhaizmi) i riječi karakteristične za to područje (lokalizmi). Pronađi primjere za jednu i drugu skupinu riječi.”. Kako će učenici koji nisu upoznati sa slavonskim tradicijskim životom razlučiti arhaizme i lokalizme? Riječ *stan* (koja se u toj čitanci ne drži dijelom slavonske tradicije, jer se nigdje ne tumači njezino značenje) nije ni arhaizam (jer takve nastambe i danas postoje u životu Slavonaca), a ne može se tumačiti ni kao lokalizam koji isti autori objašnjavaju kao 'riječ karakterističnu za određeni kraj, određenu sredinu'. Tumačenje je pojma *lokalizam* u toj čitanci ne samo neodređeno nego je i neprecizno te se vrlo

lako može poistovjetiti s pojmom *regionalizam* i uistinu učenika može navesti na krivu recepciju.

Tekstovi su u udžbenicima popraćeni likovnim priložima poznatih ili manje poznatih umjetnika. Dok u osnovnoškolskim udžbenicima likovni prilozi najčešće prikazuju tipične slavonske motive – žetvu, dugu slavonsku ulicu, ravnice, đeram, djeda odjevenog u narodnu nošnju, u srednjoškolskim su udžbenicima djela obično popraćena portretom autora ili naslovnicom jednog od izdanja, najčešće prvog. Likovnim se priložima učenicima želi približiti sadržaj teksta koji se interpretira. No ponekad su likovni prilozi potpuno neprimjereni sadržaju teksta i nelogičnošću odabira nikako ne ispunjavaju primarnu funkciju. Kako primjerice objasniti odabir likovnog priloga uz Kozarčev ulomak *Moj djed* u jednoj čitanci za šesti razred na kojemu je prikazan sunčani Zrinjevac i na klupi u prvom planu četvorica umirovljenika i komentar ispod fotografije: „Zagrebački Zrinjevac jedan je od najljepših zagrebačkih parkova. Za lijepa je vremena sastajalište starijih Zagrepčana koji vrijeme provode uz ćaskanje o prošlim vremenima.” Iz teksta i slike dvanaestogodišnjacima jamačno nije lako iščitati asocijativne veze između Zrinjevca i slavonskoga stana i dokučiti čime su to tako tijesno povezani umirovljenici u ugodnom ćaskanju na suncem okupanoj zrinjevačkoj klupi i stari slavonski seljak koji živi na stanu (a ne u stanu!) i o čijem bogatom životu s puno ljubavi piše njegov unuk.

5.

Za pravilnu je recepciju slavonskoga dijalekta u redovitoj nastavi hrvatskoga jezika i književnosti neobično važno da pojedini autori udžbenika ozbiljnije i odmjerene pristupe slavonskim temama i da ne prave ozbiljne propuste na koje se pokušalo upozoriti analizom nevelikog ali reprezentativnog broja odabranih primjera. Osobito treba povesti računa da se učenicima nepoznate ili manje poznate riječi iz slavonskoga tradicijskoga života protumače primjerenim metajezikom i točnim opisom. U protivnom će *neslavonci* slavonski prostor i dalje doživljavati kao „lijevo kukuruz, a desno žito”, a Slavonce kao hedoniste koji „samo jedu slaninu i piju rakiju. Oblače se šareno i plešu kolo” (*Matko Peić*).

Čini se da bi se u obrazovnom standardu jasnije trebao razlučiti pristup zavičajnosti u redovitoj i izbornoj nastavi. Stoga ni konstruktivni prijedlog štokavca ikavca iz forumske rasprave nije neutemeljenim pa bi

uistinu valjalo razmisliti da se nastava na zavičajnom idiomu organizira kao izborni predmet dva sata tjedno. Kada se pojedini predmeti mogu organizirati kao izborna nastava (vrlo često da bi se popunila profesorska satnica), zašto se na taj način ne bi mogla organizirati i zavičajna nastava? Ne treba pri tome smetnuti s uma da je njegovanje zavičajnoga idioma važno svakomu izvornom govorniku. Tko će izvoditi nastavu na zavičajnom idiomu i kako će se provoditi i izvoditi edukacija nastavničkoga kadra, teme su za jednu drugu raspravu. Dok se ne osmisli cjelovit koncept zavičajne nastave, taj će prevažni dio nastave hrvatskoga jezika i književnosti i dalje počivati na entuzijazmu i kreativnosti pojedina u školskome sustavu.

IZVORI

- *Hrvatski nacionalni obrazovni standard: Nastavni plan i program za osnovnu školu*, <http://public.mzos.hr>, 24. veljače 2009.
- *Katalog odobrenih udžbenika za osnovnu školu, gimnazije i srednje strukovne škole u školskoj godini 2006./07.* Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske.
- *Katalog odobrenih udžbenika za osnovnu školu, gimnazije i srednje strukovne škole u školskoj godini 2007./08.* Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske.
- *Katalog odobrenih udžbenika za osnovnu školu, gimnazije i srednje strukovne škole u školskoj godini 2008./09.* Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske.

CITIRANA LITERATURA

- Finka, Božidar – Šojat, Antun (1975). Hrvatski ekavski govori jugozapadno od Vinkovaca, *Radovi Centra za znanstveni rad JAZU Vinkovci*, 3, Zagreb: JAZU, 5–131.
- Ivšić, Stjepan (1913). Današnji posavski govor, *Rad JAZU*, 196, str. 124–254; 197, str. 9–138.
- Lisac, Josip (2003). Slavonski dijalekt: između autohtonosti i utjecaja, *Migracijske i etničke teme* 19, 1, 5–14.
- Sekereš, Stjepan (1967). Klasifikacija slavonskih govora, *Zbornik za filologiju i lingvistiku*, god. X, 133–145.

THE SLAVONIAN DIALECT IN THE TEXTBOOKS OF CROATIAN LANGUAGE AND LITERATURE

SUMMARY

Relation to the Croatian standard language and the Croatian dialects in the teaching in primary, secondary and high schools must access steadily and deliberately. Native Croatian speaker should learn the norms of the Standard Croatian language as well as his local idiom. The paper discusses the situation of the Slavonian dialect in the textbooks of Croatian language and literature for Croatian primary, secondary and high schools and the authors' treatments in the approach to teaching materials.

Key words: Slavonian dialect, textbook of Croatian language and literature, local idiom, standard language